

Združenie Jekhetane – Spolu, Prešov

VÝROČNÁ SPRÁVA ZA ROK 2011

Prešov, marec 2012

Poslanie organizácie...

Otvorenie výstavy 20 rokov romano nevo ľil vo fotografiách. Foto: J. Ferenc

Nezáujem, katastrofa, ignorácia. Aj tak by som mohol zhodnotiť fungovanie združenia v roku 2012. Hlavným poslaním OZ Jekhetane – Spolu je vydávanie celoslovenských nezávislých kultúrno-spoločenských novín pre Rómov Romano nevo ľil s cieľom podporovania a budovania identity Rómov a informovania širokej verejnosti o pozitívnych správach zo sveta Rómov. Aj keď majú noviny za sebou vyše 20 ročnú tradíciu, nemáte záruku, že na ďalší rok fungovania dostanete od štátu (komisie) peniaze. V očiach zodpovedných je to len stále projekt, ktorý je potrebné skúmať, posudzovať, hodnotiť, nepodporiť. Nesystémovo, nekonceptčne.

Roman Čonka

Štatutárny zástupca združenia

REALIZOVANÉ PROJEKTY

Projekty schválené v roku 2011

Romano nevo ľil / Rómsky nový list /2012/ - 22. ročník kultúrno-spoločenských novín Rómov na Slovensku – Vydávanie a rozširovanie (Úrad vlády SR, 24.000€)

Odsúdení na spolunažívanie v dobrom III (Nadácia otvorenej spoločnosti, 2696€)

Odsúdení na spolunažívanie v dobrom IV (Úrad vlády SR, 46.870 €) – Realizácia projektu je ukončená k 31.03.2013

Rómovia na Slovensku vo fotografii Evy Davidovej (Úrad vlády SR, 10.000)

Romano nevo ľil – Rómsky nový list

Obdobie: január 2012 – december 2012

Hlavným cieľom projektu bolo vydanie 12 čísel kultúrno-spoločenských novín pre Rómov na Slovensku Romano nevo ľil, pričom prostredníctvom novín dochádza k zvýšeniu informovanosti rómskej národnostnej menšiny v oblasti kultúrneho a spoločenského života, zvýšeniu informovanosti majoritného obyvateľstva o živote a kultúre rómskej národnostnej menšiny. Cieľom projektu je taktiež zachovávať a rozvíjať rómsky jazyk v písanej forme, stierať predsudky, zlepšovať spolunažívanie majoritnej spoločnosti a rómskej národnostnej menšiny, podpora rómskych autorov a novinárov. Dotačná komisia však projektu pridelila finančné prostriedky na vydanie 6 čísel RNL. Finančné prostriedky na vydávanie novín v roku 2012 nám boli zo strany Úradu vlády SR na účet pripísané 12. decembra 2012. Tento fakt nepotrebuje ďalší komentár.

ROMANO NEVO LIL je celoslovenské tlačové médium zamerané na rómsku národnostnú menšinu. RNL sú noviny, ktorých cieľom je všestranné a objektívne informovanie čitateľov o kultúrno-spoločenskom a politickom živote v SR v oblastiach, ktoré sa dotýkajú Rómov. RNL informuje o aktivitách rómskych subjektov v SR a nerómskych organizácií, ktoré ovplyvňujú život rómskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Zámerom celkového projektu RNL je zvýšiť informovanosť Rómov v SR o udalostiach, ktoré sa dotýkajú ich života i schopnosti aktívne vstúpiť do jeho riadenia. Dlhodobým zámerom je posilňovanie ľudského a národného sebedomia a hrdosti Rómov na svoju národnosť prezentáciou rómskych osobností a úspešných aktivít rómskych organizácií. Prezentuje najmä žurnalistov a dopisovateľov z radov Rómov. V kontexte s reálnym používaním rómskeho jazyka na Slovensku, prevláda v periodiku štátny jazyk, každé vydanie však prináša niekoľko textov v rómskom jazyku.

Účelom celkového projektu je zvýšenie informovanosti cieľových skupín o témach, ktoré sa dotýkajú problematiky rómskej národnostnej menšiny v SR, zvýšený záujem Rómov o aktivity, ktorými môžu ovplyvniť svoje postavenie, ako aj o tvorbu názorovej sebareflexie (motivácia získaná z článkov uverejnených v RNL).

Prínosom celkového projektu Romano nevo ľil je zvyšovaniu implementácie projektov o rómskej téme smerom k občanom rómskej národnosti i k majorite. Ovplyvňuje tak obe cieľové skupiny vo vzťahu ku komplexnému vnímaniu problémov Rómov – od riešenia problémov chudoby a vylúčenia cez informácie o podujatiach, až po stieranie negatívnych stereotypov vnímania problematiky na oboch stranách a k tvorbe tolerantného a občiansky vyzretého prostredia v spoločnosti.

ODSÚDENÍ NA SPOLUNAŽÍVANIE

V DOBROM III.

Stručné zhrnutie projektu: Cieľom projektu bolo zvýšiť podporu informovanosti mladých ľudí o ľudských právach, spolužití, tolerancii a predchádzanie rôznym formám diskriminácie. Projektom sme žiakom poskytli nové informácie, aby si mohli vytvoriť vlastný názor, či korigovať negatívne emócie, predsudky a mýty voči rómskej menšine. Cieľovou skupinou boli deti a mládež v Žilinskom a Prešovskom kraji. Ako komunikačný nástroj sme využívali moderované diskusie na základných školách (V PO kraji sme do projektu zapojili aj niektoré stredné školy) s podporou odborníkov a vlastné materiály - komiks o ľudských právach a dva dokumentárne filmy (o pozitívnych príkladoch spolunažívania a o histórii Rómov na Slovensku a dejinných súvislostiach, ktoré viedli k ich ťaživej životnej situácii najmä v dnešných osadách).

Časový harmonogram realizácie projektu:

Projekt sme začali realizovať 15. januára 2012 a ukončili sme ho 15. júna 2012.

Trvanie projektu: 5 mesiacov.

V rámci projektu sme zrealizovali tieto aktivity:

Aktivita č. 1: Príprava diskusií a vytvorenie harmonogramu spolupráce so školami (január 2012)

V rámci tejto aktivity sme pracovali na výbere škôl a uskutočnili sme prvé kontakty so školami, ktorým sme chceli ponúknuť projekciu filmu s následnou diskusiou. Zároveň sme pripravovali evaluačný dotazník pre žiakov a rovnako dotazník pre pedagógov.

Aktivita č. 2: Vytvorenie anglickej mutácie filmu Pred dedinou, za dedinou (január, február 2012)

Aktivitu sme mali uvedenú v projekte no komisia nám ju nepodporila. Nedopatrením na oboch stranách (OSF-Jekhetane Spolu) sme však aktivitu ponechali v zmluve. Počas komunikácie s pánom Ondrejom Starinským sme na túto nezrovnalosť OSF upozornili.

Aktivita č. 3: Rozmnoženie podporných materiálov pre potreby projektu (január, február 2011)

Dotlač 500ks komixov a 30ks DVD Pred dedinou, za dedinou

Dodávku týchto služieb sme zverili firmám, ktoré pre nás tieto produkty dodali aj v project Odsúdení na spolunažívanie v dobrom II. Keďže Komix a filmové DVD bolo podporené v rámci projektu Odsúdení na spolunažívanie v dobrom II z prostriedkov Úradu vlády SR, nebolo možné vstupovať do grafiky komixu a DVD a následne ich upravovať. Po konzultácii s p. Starinským sme komix aj DVD označili nálepkou, ktorá poukazuje na to, že rozmnoženiny DVD a komixu podporila Nadácia otvorenej spoločnosti.

Aktivita č. 4: Panelové diskusie na 25 základných školách v Žilinskom a Prešovskom kraji (február – máj 2011)

Školy zapojené di diskusií v Žilinskom kraji

Lektorkami diskusií v Žilinskom kraji pre projekt Odsúdení na spolunažívanie v dobrom III. boli psychologička Mgr. Oľga Šupalová a Ingrid Ďurinová, ktorá sa venovala aj komunikácii so školami a príprave stretnutí. Obe lektorky sú odbornými garantmi projektu.

Zapojené školy

V Žilinskom kraji sme oslovili 20 základných škôl, z nich sa do projektu zapojilo 13 škôl, 7 z rôznych dôvodov aktivitu odmietlo. Školy sme kontaktovali telefonicky a následne sme im zaslali e-mail s podrobným popisom aktivity. V prílohe e-mailu bola elektronická verzia

komixu „Otvorím oblok, uvidím celok“. Po získaní záujmu zo strany školy sme prejednali detaily seminára s jej vedením (poverený pedagóg, trieda a počet žiakov, čas, miesto, technické zabezpečenie podujatia a priebeh seminára). Do projektu sa zapojili základné školy v Liptovskom Hrádku (2), Liptovskom Jáne, Liptovskom Mikuláši (2), Ružomberku (2), Hybiach, Sučanoch, Pribyline, Kvačanoch, Dolnom Kubíne a Liptovskej Tepličke. Riaditelia škôl v krajskom meste nemali záujem o našu ponuku - diskusie o ľudských právach im pravidelne organizuje Pedagogicko-psychologická poradňa v Žiline. V Dolnom Kubíne školy pravidelne spolupracujú so Slovenským národným strediskom pre ľudské práva.

Cieľová skupina

Žiaci základných škôl Žilinského kraja v počte **259 a 22 pedagogickí pracovníci**. Nie vždy sa podarilo dosiahnuť, aby sa všetci zapísali do prezenčných listín. Uvádzaný počet je reálny počet zapojených osôb, a teda nie vždy kopíruje stav v dokumentácii. Kvalitu diskusných stretnutí ovplyvňoval počet žiakov aj ich vek. Vedenie škôl malo tendencie spájať triedy, aby sa seminára zúčastnilo čo najviac žiakov. Po prvých skúsenostiach sme trvali na tom, aby sme dostali k dispozícii jednu triedu, aj keď s menším počtom žiakov. Z hľadiska veku boli ideálni šiestaci a čiastočne siedmci. U starších žiakov bola zrejماً názorová profilácia a menšia ochota prijímať poskytnuté informácie.

Diskusné stretnutia - ZŠ Žilinského kraja v rámci projektu Odsúdení na spolunažívanie v dobrom III. (OSF-NOS), Lektori: Mgr. Oľga Šupalová, psychologička, Ingrid Ďurinová, novinárka

1. projekcia s diskusiou utorok **24. apríla 2012 o 9.30 hod.** (7. ročník, 20 žiakov, 3 učitelia), ZŠ s MŠ Hradná ulica v Liptovskom Hrádku, p. Jurišová-riaditeľka školy, tel. 044/5222 006, mail: zshrlh@gmail.com, webová stránka: zshradna.edupage.org
2. projekcia s diskusiou vo štvrtok **26. apríla 2012 o 9.35 hod.** (7. ročník, 16 žiakov, 3 učitelia), ZŠ s MŠ J. D. Matejovie v Liptovskom Hrádku, J. D. Matejovie Liptovský Hrádok, Mgr. Viera Melichová-zástupkyňa riad., tel. 044/5222 568, e-mail: skola@zsmatejka-lh.eu.sk

- 3.1 projekcia s diskusiou vo štvrtok 26. apríla 2012 o 12.10 hod. (1. hodina) (16 žiakov, 1 učiteľka spojení 7.,8.,9. ročníky na etickú výchovu)
ZŠ s MŠ v Liptovskom Jáne, tel. 044 5221 225, Mgr. Daniela Fröhlichová
4. projekcia s diskusiou štvrtok 3. mája 2012 od 8.25 hod. (19 žiakov, 1 učiteľka)
Základná škola v Liptovskom Mikuláši, Základná škola M. Rázusovej Martákovej, Nábřežie 4. apríla 23, 044/552 49 89, riaditeľka školy Mgr. Alena Ridzoňová, mail riaditeľky: rial@centrum.sk, mail školy: skola@zsmrmlm.edu.sk, web: www.zsmrm.sk
- 3.2 projekcia s diskusiou vo štvrtok 26. apríla 2012 o 12.10 hod. (2. hodina) (7.,8.,9.-etická), ZŠ s MŠ v Liptovskom Jáne, tel. 044 5221 225, Mgr. Daniela Fröhlichová
5. projekcia s diskusiou vo štvrtok 10. mája 2012 od 8.25 hod. (8. a 9. ročníky, 29 žiakov, 2 uč.), Základná škola s materskou školou Štefana Nahálku Liptovská Teplica, Mgr. Eva Durajová, zástupkyňa pre pedagogiku, e-mail: edurajova@gmail.com, 052 7893462
6. projekcia s diskusiou vo štvrtok 17. mája 2012 od 7.45 hod. (6. ročník, 22 žiakov, 1 učiteľka), Základná škola Bystrická 14 v Ružomberku, RNDr. PaedDr. Elena Volanská, riaditeľka školy, 044 4353185, 0918 782423, volanska@zbystricka.sk, zbystricka@gmail.com, skola@zbystricka.sk
7. projekcia s diskusiou vo štvrtok 17. mája 2012 o cca 10.30 (8. a 9. ročníky, 28 žiakov, 2 učiteľia), Základná škola v Hybiach, riaditeľka školy Helena Dudová, 044 5296126, zshybe@zshybe.edu.sk
8. projekcia s diskusiou vo štvrtok 24. mája 2012 o 8.00 hod. (6. ročník, 19 žiakov, 4 učiteľia), Základná škola Okoličianska v Liptovskom Mikuláši, 044/5520825, e-mail: sedliakova@zslmokolice.edu.sk; riaditeľka školy Mgr. Ľudmila Sedliaková
9. projekcia s diskusiou vo štvrtok 24. mája 2012 o 10.40 hod. (7. ročník, 13 žiakov, 0 uč.), Základná škola SNP v Sučanoch, Partizánska 13, Mgr. Marta Lamošová, riaditeľka školy, lamosova@zssucany.edu.sk, 043 4271 271, 0905 502 969, www.zssucany.edupage.org

10. projekcia s diskusiou vo štvrtok 31. mája 2012 o 7.30 hod. (6. + 8. ročníky, 13 žiakov, 2 učítelia), ZŠ Jána Lajčiaka v Pribyline, 044 529 3153, zástupkyňa p. Haučová, zspribylina@stonline.sk
11. projekcia s diskusiou vo štvrtok 31. mája 2012 o 10.15 hod. (6. ročník, 28 žiakov (17), 2 učítelia), ZŠ v Kvačanoch, riaditeľka Mgr. Mária Rypáková, rvma@pobox.sk, 044 5597308
12. projekcia s diskusiou v utorok 5. júna 2012 o 8.15 hod. (7. ročník, 16 žiakov, 1 učiteľka), ZŠ Bystrická 14 v Ružomberku, p. Pavlíková, 0918 782423, skola@zsbysricka.sk
13. projekcia s diskusiou v utorok 5. júna 2012 o 10.35 hod. (9. ročník, 20 žiakov, pedagóg neprítomný), Mgr. D. Szabová, zástupkyňa, 043 5863163, ZŠ s MŠ Komenského 279 v Dolnom Kubíne, m. časť Kňazia

Diskusné stretnutia - ZŠ a SŠ Prešovského a Košického kraja v rámci projektu Odsúdení na spolunažívanie v dobrom III. (OSF-NOS), Lektori: Mgr. Daniela Obšasníková, novinárka, Jozef Ferenc, novinár/fotograf

V projekte sme pôvodne predpokladali zapojenie len základných škôl v Prešovskom kraji, no pri prvých kontaktoch so školami nám niektoré školy odmietli spoluprácu s tým, že nemajú problém so spolunažívaním. Rozhodli sme sa preto do projekcií filmu a diskusií zapojiť aj študentov stredných škôl v Kežmarku a Svidníku a taktiež študentov dvoch gymnázií v Košiciach.

Zoznam škôl:

1. projekcia s diskusiou 28. marca 2012 o 8,00 – 11,30 hod. (32 žiakov, 1 učiteľ, 4 učítelia nepodpísaní) Súkromné gymnázium Košice, Galaktická ulica 9, Košice, Mgr. Anna Koptova, www.kesaj.edupage.org/, 055 6741004

2. projekcia s diskusiou 30. Marca 2012 o 8,00 - 10,30 hod (27 žiakov, 2 učiteľia),
Základná škola sv Zefirína, Poštárka 12, Bardejov, telefón: +421 54 472 24 67,
Webová adresa: <http://postarka.edupage.org/>, Email školy:postarka@zoznam.sk
3. projekcia s diskusiou 12. Apríla 2012 o 9,00 – 11,30 hod. (26 žiakov, 1 učiteľ'),
Základná škola s materskou školou Svinia, Záhradnícka 83/19, 082 32 Svinia,
Telefón: 051 7795119, Webová adresa: <http://zssvinia.edupage.org/>, Email školy:
zssvinia@atlas.sk
4. projekcia s diskusiou 13.apríla 2012 o 10,00 – 12,45hod.(15 žiakov, 1 učiteľ',
nepodpísaní rodičia a 6 učiteľ'ov), Základná škola Veľký Šariš, Školská 29 , 082 21
Veľký Šariš, Telefón: +421 517762718 /riaditeľ'ka školy, FAX/ , Webová
adresa: <http://zsvsaris.edupage.org/>
5. projekcia s diskusiou 25. Apríla 2012 o 8,30-10,30hod. (15 žiakov, 3 pedagógovia
nepodpísaní) , 2. Základná škola s materskou školou, Jarovnice 464,
Telefón:051/489 31 31, Webová adresa: <http://zsmsjarovnice.edupage.org/>
6. projekcia s diskusiou 25. Apríla 2012 o 11,00-13,30hod. (25 žiakov, 2
pedagógovia), Základná škola Jarovnice 192, Telefón: + 421 51/459 4219, E-mail :
zsjarovnice192@gmail.com
7. projekcia s diskusiou 25. Mája 2012 o 8,30-10,30hod. (17 žiakov, 1 učiteľ', riaditeľ'
školy nepodpísaný), Základná škola s materskou školou Pod lesíkom 19, 082 22
Šarišské Michaľany
8. projekcia s diskusiou 25. Mája 2012 o 11.00-13,30hod. (19 žiakov, 1 učiteľ'
a riaditeľ' školy) , Základná škola s materskou školou, Školská 459/12, Pečovská
Nová Ves
9. projekcia s diskusiou 25. Mája 2012 o 15,00-17,30 (58 žiakov, 4 učiteľia), SOŠ arm.
gen. L. Svobodu vo Svidníku, Bardejovská 715/18 , 089 01 Svidník, 054/ 788 21
70 , agls@sossvidnik.edu.sk
10. projekcia s diskusiou 29. Mája 2012 o 9.30-12,00hod. (22 žiakov, 1 učiteľ', ďalší
nepodpísaní), Základná škola Chmeľov, 082 15 Chmeľov 161, Telefón 051/
7799228, E-mail: skola.chmelov@centrum.sk, web: www.zschmelov.edu.sk

- 11. projekcia s diskusiou 29. Mája 2012 o 14.00-17,00hod. (65 žiakov, učítelia),**
Súkromná stredná odborná škola, Biela voda 901/2, Kežmarok, 0524523517, 0917
644920, Emailová adresa: ssoskk@gmail.com, Internetová adresa:
<http://www.sukromnasos.estranky.sk>
- 12. projekcia s diskusiou 30. Mája 2012 o 9,00-13,30hod. (24 žiakov podpísaných,**
d ďalších cca.80 žiakov sa odmietlo podpísať, 2 učítelia), Evanjelické gymnázium J.
A. Komenského, Škultétyho 10, 04001 Košice, telefón : 055 / 6815610, e-mail :
riaditel@gjak.sk, www.gjak.sk

Priebeh seminára a metodika – Zhrnutie za Žilinský kraj

Na seminár sme si vyžiadali dve vyučovacie hodiny v rámci vyučovania. V úvode stretnutia sa predstavili lektorky, vysvetlili prečo prišli a prezentovali program oboch hodín. Krátko predstavili myšlienku projektu a dôvody jeho spoločenskej potrebnosti. Pred samotným premietnutím filmu „Pred dedinou, za dedinou“ predstavili tri obce Spiša, kde sa film natáčal a čo jeho tvorcov viedlo k natočeniu dokumentu. Po skončení projekcie bola prestávka, tak ako ju zvykli mať pri normálnom vyučovaní. Kľúčová časť druhej hodiny bola zameraná na rozoberanie informácií z filmu, skúseností detí zo života a ich názorov. V druhej časti hodiny sme rozdali komix každému žiakovi a pedagógovi a asi 15 minút sme sa venovali témam v komixe. Lektorky poukázali na slovníček v závere komixu, kde sú vysvetlené neznáme slová, ktoré zazneli aj vo filme. Psychologička dosiahla veľkú otvorenosť počas diskusie, čo sa prejavilo aj v odpovediach v anonymnom dotazníku. Bohužiaľ sme sa dozvedeli aj veľmi smutné veci a názory, ktoré deti preberajú od svojich rodičov, starších kamarátov, z internetu a televízie. Agresivita voči rómskemu etniku stúpa s vekom žiakov. Zarazilo nás napríklad to, ako militantne sa dokázali vyjadrovať niektoré dievčatá. Priebeh diskusie sme sa snažili vždy udržať v priateľskej rovine, bez pohoršovania sa, ale s upozornením na nebezpečenstvá plynúce z vyslovených slov a neuvážaných vyjadrení. Tieto situácie veľmi dobre zvládala psychologička Oľga Šupalová, ktorá kládla dôraz na to, aby sa každý diskutér predstavil svojím menom a vystupoval za seba.

V zmiešaných triedach nie sú prejavy rasizmu. Deti rozlišujú (aj pri negatívnych emóciách) – podľa nich sú „tí zlí“ Rómovia z médií, ale spolužiaci sú v pohode. Nemali problém priznať, že sa rómsky spolužiak lepšie učí alebo by si z neho mohli brať príklad. Prekvapila

militantnosť chlapcov z „dobrých“ rodín, na ktorých vidno, že netrpia núdzou a majú všetko, čo potrebujú. V každej triede sa prejavili krutými názormi dve-tri extrémistické dievčatá, avšak väčšina dievčat bola empatická a kritizovala rasistické postoje spolužiakov voči Rómom v osadách.

Stretnutie sme ukončili anonymným dotazovaním, pričom pre žiakov a pedagógov sme mali pripravené rôzne súbory 5-6 otázok.

Priebeh seminára a metodika – Zhrnutie za Prešovský a Košický kraj

Film videlo vyše 500 žiakov a niekoľko desiatok učiteľov, z nich podstatná časť prejavila záujem o podobné aktivity, ktoré by vniesli viac pravdy do reality a spolunažívania medzi Rómami a bielymi v školách a na Slovensku. Rómski žiaci film vítali ako možnosť konfrontovať svoj život so životmi druhých Rómov. Pre bielych bol film často šokom, poskytol im nové informácie a nové videnie problematiky, o ktorej doposiaľ iba počuli.

Premietaný film a po ňom nasledujúce besedy so žiakmi i ich pedagógmi jednoznačne ventilujú napätie, ktoré je na Slovensku v rovine Rómovia versus bieli evidentné a narastajúce. Nastavovanie zrkadla, apelácia na ľudskosť, ale predovšetkým poskytovanie pravdivých informácií a odmaskovávanie mýtov, búranie stereotypov v myslení a v nazeraní bielych na Rómov prinášajú už počas besied zmenu. Nenávistné prejavy strácajú na intenzite, mládež i ich pedagógovia začínajú počúvať, začínajú mať záujem problémy a realitu skutočne spoznať. Aj preto sme na viacerých navštívených školách film premietli opakovane pre ďalšie ako len dohodnuté triedy. Film si pozrelo podstatne viac pedagógov ako vyplýva z evidencie a prezenčných listín. Rovnako je to aj v prípade žiakov.

Film všade vyvolal živú diskusiu, ktorá však dokazuje, že v spoločnosti je veľké medzi etnické napätie, ktoré chudoba ešte zhoršuje. Rozprávanie a myslenie detí iba odzrkadľuje nálady a názory dospelých, ktoré je možné korigovať k pravde a zlepšeniu spolunažívania práve cez deti, cez mládež.

Cielene sme si vybrali konkrétne školy so zámerom riešiť konkrétne situácie. Ako príklad postačia besedy v dvoch školách v Jarovniciach. Tam sme cielene premietli navyše aj film o talentovaných rómskych žiakoch – výtvarníkoch, ktorí pod vedením svojho obetavého pedagóga Jána Sajka dosahujú úspechy s výtvarnými prácami po celom svete. V nerómskej

škole našu návštevu odmietali s odôvodnením, že v obci je napätie až nenávisť medzi Rómami a bielymi a oni ho v svojej škole nemienia eskalovať. Prišli sme, premietli filmy, začala sa diskusia. Vďaka nej i vďaka filmom sa žiaci mnoho dozvedeli o svojich rómskych rovesníkoch. Už to neboli iba nejakí „Cigáni“ – zrazu to boli konkrétni chlapci a dievčatá. Deti pochopili, že ich zaznávaní rovesníci majú svoje plány i očakávania, ale majú aj talent a chuť pracovať. A chýba im to, čo iným príde ako samozrejmosť. Napríklad detská izba, možnosť doma maľovať, učiť sa...Deti si uvedomili, že to čo majú, nie je až takou samozrejmosťou ako to vnímali doposiaľ, pochopili, že ich rómski rovesníci si zaslúžia prinajmenšom ich záujem a akceptáciu ak nie priateľstvo. Po besede, ktorá bola na škole evidentne prínosom nás vedenie školy požiadalo aj do budúcnosti o spoluprácu. Plánujú tam viac sa venovať rómskej problematike, zoznámiť svojich žiakov s rómskou kultúrou, ale i rómskou históriou. Škola má záujem s našou pomocou doplniť v záujme svojich žiakov to, čo v osnovách evidentne chýba. Informácie a realie o ľuďoch a národnosti, s ktorou sa deti i dospelí v obci s najväčšou koncentráciou Rómov na Slovensku denno denne stretávajú, ale o ktorej doteraz takmer nič nevedia. Lebo nemali záujem sa zaujímať, či mýty a predsudky aké živia média sú naozaj pravdou alebo iba vykonštruovanými nepravdami.

Už tradične chodíme premietat naše filmy a besedovať do Šarišských Michalian. Tam je napätie evidentné a spolunažívanie nenávisťné. Rasistické prístupy školy k rómskym žiakom v minulosti potvrdili aj súdy. Práve preto pokladáme za potrebné túto horúcu pôdu neobchádzať a so žiakmi i ich učiteľmi pracovať. Pohľad človeka z vonku je zrkadlom, v ktorom ľudia nachádzajúci sa vo víre problémov môžu začať veci zrazu vidieť v novom svetle a môžu začať meniť svoje prístupy.

Vnášať pravdu tam, kde sa za fakty vydávajú veci z počutia – poprekrúcané, zmanipulované, často cieľavedomé lži je nevyhnutné ak na Slovensku chceme v budúcnosti spokojne žiť. Meniaca sa polarita spoločnosti v početnosti v prospech Rómov prichádza v čase, keď na to nie sú pripravení ani jední a ani druhí. Bieli emočne a Rómovia vedomostne. Zmena však nastupuje a je nezvratná. Terajších 29 rómskych starostov v obciach je faktom, ktorý musíme akceptovať. A musíme si byť vedomí toho, že iné ako spolupracovať a spolunažívať nám neostáva.

Dotazníkový prieskum žiacky

Pýtali sme sa, čo žiakov zaujalo vo filme, či vedeli predtým niečo o histórii Rómov na Slovensku, odkiaľ doteraz čerpali informácie a na názor na dnešnú besedu. Ukázalo sa, že deti väčšinou nevedeli o existencii osád a živote v nich, o dôvodoch ich vzniku, o tom, odkiaľ Rómovia pochádzajú a akým vývinom prešli. Hodnotenia aktivity v dotazníkoch sú väčšinou pozitívne, žiaci priznávajú, že sa dozvedeli nové informácie a že ich niektoré skutočnosti šokovali. Niektorí vyjadrili, že sa im potvrdilo, že Rómovia klamú, lebo tvrdia, že nemajú elektrinu v osade a na chatrčiach majú satelity, alebo tvrdia, že nemajú peniaze a sú potetovaní (čo nie je podľa nich lacné). Viacerí pochválili otvorenú debatu, film, komix. Niekoľkí priznali, že si poopravili svoje názory. Našli sme aj kritiku, že obhajujeme Rómov, že to bola nuda a dobré bolo iba to, že sa „uliali“ z vyučovania. Dotazníkový prieskum nie je vyhodnotený.

Doporučenia pedagógov

Reakcie pedagógov boli rôzne, z formálnej stránky podporovali aktivitu všetci, ale boli školy, kde sme vnímali populistický dôvod povolenia diskusie (mohli vykázať ľudsko-právnu aktivitu). Niektorí učitelia prejavili úprimnú podporu a záujem o spoluprácu aj v budúcnosti, dokonca navrhovali pravidelný dvojročný interval diskusií na ich škole (Pribylina, Ružomberok, Liptovský Mikuláš). Zopár z nich navrhovalo predĺžiť čas stretnutí. Mnohí priznali, že téma je veľmi vážna a aktuálna, k deťom denne prúdia informácie o spolunažívaní s Rómami a školy tejto problematike nevenujú žiadnu pozornosť. Iniciatíva je slabá aj preto, že nemajú materiály a informácie. Z dotazníkov sme sa dozvedeli, že by predovšetkým privítali ďalšie filmové dokumenty s príkladmi rómskych osobností a vzdelancov, ale aj literatúru o histórii a súčasnosti Rómov u nás a vo svete. Privítali by osobnú návštevu rómskej osobnosti v triede, možnosť diskutovať s ňou. Objavil sa aj podnet, že by bolo dobré rozobrať túto problematiku s učiteľmi, aby aj oni mali viac informácií.

Doporučenia psychologičky

Zaradiť do budúcnosti medzi lektorov Róma, a potom bude atmosféra v triede lepšia a poznanie účinnejšie. Asi nie je jednoduché pre dospelých Rómov vystúpiť z anonymity a postaviť sa pred tie deti. Ako príklad ponúknuť konkrétny príbeh Róma, s ktorým by sa mohli diváci identifikovať (rovnaký vek, osoba z toho istého mesta) a prežiť s ním jeho príbeh

a dozvedieť sa na tom príbehu o zlých životných podmienkach a o spôsobe života v osade a podobne.

Pracovať s vekovou kategóriou šiestakov, pretože sú ešte nezaťažení, počúvajú a spolupracujú, t. j. výsledok má väčšiu šancu. Nechodiť plošne všade, ale tam, kde je najlepšia odozva a úsilie aj prostriedky sú vynaložené efektívne. Vytvorené postoje sa omnoho ťažšie nabúravajú. Na zmenu neutrálnych postojov potrebujeme omnoho menej energie, ako na zmenu extrémnych postojov. Potvrdilo sa, že atmosféra v zmiešaných triedach je pri diskusiách o tejto téme omnoho lepšia. Menej žiakov v triede je viac. Určite čo najskôr dôkladne vyhodnotiť dotazovanie. Dizajn (kombinácia filmu, diskusie, komixu a dotazníka) je veľmi dobrý a aj časový rámec 2 hodín je dostačujúci.

Aktivita č. 5: Diseminácia výsledkov a publicita projektu (február – jún 2011)

1. Rozšírenie 500 ks komixov a 30 filmových verzií „Pred dedinou, za dedinou“ na 25 základných školách Žilinského a Prešovského kraja.
2. Článok v MY Liptovské noviny 14. 5. 2012: Ingrid Ďurinová, Žiakov zaujala duševná sila Rómov z osád.
3. Prezentácia na Academy of Music, Theatre and Fine Arts, Chisinau, Moldovia, Paula Ďurinová, 25. 4. 2012.
4. Informácie o zrealizovaných diskusiách na webových stránkach zapojených škôl.

Publicitu projektu sme plánovali aj v novinách Romano nevo ľil, ktorých sme vydavateľom, avšak na rok 2012 združenie ešte nemá schválené finančné prostriedky z Úradu vlády SR. O realizácii projektu však budeme v novinách určite informovať.

Uskutočné zmeny v projekte:

- v rámci PO kraja sme diskusie priniesli aj na stredné školy, pričom dve diskusie sme uskutočnili na gymnáziách v Košiciach

Pokračovanie projektu:

Keďže myšlienku projektu Odsúdení na spolunažívanie v dobro realizujeme už tretí rok, chceme v nej pokračovať aj naďalej. Považujem za veľmi dôležité spolupracovať so školami

a v rámci besied so žiakmi chceme poukázať na pozitívnu stránku vnímania rómskej národnostnej menšiny a zabrániť tak šíreniu intolerancie a stereotypov. V tomto roku sa uchádzame o finančné prostriedky z Úradu vlády SR na realizáciu projektu Odsúdení...IV, veríme, že nám bude grant pridelený. Zároveň budeme sledovať aj výzvy OSF, prostredníctvom ktorých by sme diskusie realizovali.

Rómovia na Slovensku vo fotografii Evy Davidovej

Naše občianske združenie Jekhetane – Spolu po niekoľkoročnej pauze vo svojej vydavateľskej činnosti tohto roku urobilo na poli vydavateľskom významný počín. Podarilo sa nám totiž vydať publikáciu fotografií významnej rómistky a etnologičky Evy Davidovej. V 120 stranovej publikácii Rómovia na Slovensku sú desiatky fotografií z polstoročia života Rómov na Slovensku. Toho polstoročia, v ktorom už Rómovia nesmeli kočovať, čo výrazne ovplyvnilo ich život. Kniha je cenná tým, že poskytuje autentické zábery z konkrétnych lokalít a najmä tým, že prináša zábery konkrétnych ľudí, v konkrétnom čase. Práve kvôli tomu má publikácia ambíciu vyplniť prázdne miesto v histórii rómskeho národa a ešte väčšiu prázdnotu z histórie Rómov v slovenských a európskych dejinách.

Kniha vyšla v náklade 700 kusov. Má vysokú umeleckú a faktografickú hodnotu a môže byť vítaným zdrojom informácií pre školstvo na Slovensku, ale i pre vedu a umenie.

Eva Davidová, PhDr., CSc., PhD. patrí k naším popredným bádateľom v oblasti rómistky, etnických a národnostných vzťahov. Je etnologička, folkloristka, historička umenia a sociologička.

Narodila sa v roku 1932 v Prahe, kde vyrástla a vyštudovala etnografiu a dejiny umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej. Od čias svojich vysokoškolských štúdií, od polovice päťdesiatych rokov sa ako jedna z prvých venovala systematicky etnologickému poznávaniu spôsobu života a kultúry Rómov v Čechách, na Morave a na Slovensku, ktorému zostáva potom verná po celý život.

Vždy u nej šlo o nesprostredkovaný kontakt s autentickým prostredím obyvateľov rómskych osád a mestských komún, preto sa naučila i rómsky jazyk. Jej bádateľské úsilie bolo už od začiatkov vedené snahou poznať zdokumentovať a zachytiť nielen tradičný spôsob života a kultúru Rómov, ale i meniaci sa život, sociálne postavenie a problémy tohto etnika, a to i v čase, keď sa o Rómoch – Cigánoch nič nevedelo a kedy ani v literatúre sa nebolo o čo oprieť. Obtiažne to bolo najviac v čase, keď vtedajšia spoločnosť realizovala voči „cigánom“ násilnú asimilačnú politiku.

Už z päťdesiatych rokov sa datujú jej prvé fotografie slovenských Rómov i olašských, do roku 1959 kočovných cigánskych spoločenstiev zachytené na fotoaparáte Pentacon six, ktorému zostala i neskôr verná a s ktorým fotografovala bez akéhokoľvek vybavenia – bez blesku či teleobjektívu. Z tých čias sú i jej prvé fonografické záznamy rómskej slovesnej a hudobnej kultúry, ktoré zaznamenávala na magnetofóne Sonet duo, s ktorým sama putovala

na svojich cestách za poznaním Rómov, ich života a kultúry. A stalo sa jej to nielen odbornou témou, ale životným poslaním.

Po skončení štúdií v roku 1957 nebola možnosť pracovať v tejto téme odborne a tak pôsobila v tom čase v rôznych kultúrnych a ďalších inštitúciách v Prahe. V roku 1960 sa rozhodla odísť do Košíc, do Krajského kultúrneho strediska, kde v rokoch 1960 až 1962 realizovala vlastné výskumy Rómov na východnom Slovensku. Svoje poznatky využila i pri príprave veľkej historicko – etnografickej výstavy Cigáni východného Slovenska – s dobovým dodatkom: kedysi, dnes a zajtra a jej realizácií v Košiciach v roku 1962, i pri prvej samostatnej publikácii Bez kolíb a šiatrov, ktorá bola vydaná v Košiciach v roku 1965.

Po návrate do Prahy pokračovala vo svojej bádateľskej práci opäť sama. Až od júna 1968 do júna 1976 pracovala v Sociologickom ústave ČSAV – Akadémii vied v Prahe, kam bola v čase Pražskej jari v roku 1968 prijatá do národnostného oddelenia spolu s lingvistkou Milenou Hubschmannovou. Roku 1976 sa s rodinou presťahovala do južných Čiech, do Českého Krumlova, kde žije podnes. V tamojšom regionálnom múzeu sa bádateľsky zaoberala výskumom povojnových premien juhočeského pohraničia a jeho národnostnými, etnickými zmenami v dôsledku osídlenia novým obyvateľstvom, vrátane rómskeho, najmä migráciou Rómov zo Slovenska do juhočeského prostredia a premenami života rodín týchto nových osídlencov. Pracovala tu 15 rokov. V apríli 1991 spolu založila Múzeum rómskej kultúry v Brne, kde pôsobila 11 rokov a položila základy jeho odbornej a zbierkotvornej činnosti.

Donedávna prednášala národnostnú a etnickú problematiku na Juhočeskej univerzite – Zdravotne- sociálnej fakulte v Českých Budějoviciach, bola i hlavnou riešiteľkou projektu o kvalite života z aspektu determinant zdravia Rómov v Českej a Slovenskej republike.

Eva Davidová spolupracuje s etnologickým ústavom Akadémie vied ČR, s Ostravskou univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre a v Spišskej Novej vsi, i s radou zahraničných inštitúcií a univerzít – v Anglicku – Bristole, v Poľsku – vo Varšave, v Maďarsku, vo Francúzsku a Rakúsku, kde v Phonogrammarchivu Rakúskej akadémie vied je uložená jej rozsiahla zbierka rómskych piesní a hudby. Spolupracuje i s Univerzitou v kanadskom Winnipegu. Je členkou International Romani Union - zúčastnila sa ustanovenia tejto Medzinárodnej rómskej únie v apríli 1971 v Londýne.

Aktívne pôsobí i v medzinárodnej vedeckej rómistickej spoločnosti Gypsy Lore Society, ktorej je členkou už od od 60.rokov 20.storočia. Zúčastňuje sa na mnohých domácich i medzinárodných vedeckých konferenciách. Je kandidátkou vied v odbore etnológia.

Na svojom konte má desiatky publikácii, odborných článkov i samostatných výstav.

S láskou, ktorú vidieť

Knihy fotografií Evy Davidovej o Cigánoch – Rómoch na Slovensku je ovocím – výsledkom polstoročnej práce autorky. Práce, ktorá bola urobená s LÁSKOU.

Libanonský spisovateľ a maliar Chálil Gibrán(1883 až 1931), ku ktorému sa ja vždy utiekam vtedy, keď potrebujem načerpať múdrosť, lásku a pokoru hovorí, že všetka práca je daromná, keď jej chýba láska. Hovorí tiež, že keď pracujeme naplníme časť najsmelšieho sna Zeme, ktorý nám bol prisúdený vo chvíli, kedy sa ten sen zrodil. Chálil Gibrán na otázku, čo znamená pracovať s láskou hovorí, že to okrem iného znamená „obdarovať všetky veci, ktoré tvoríte, dychom vlastného ducha.“ Hovorí, že „práca je láska, ktorú je vidieť.“ A práve taká je polstoročná práca Evy Davidovej. Jej fotografie sú zhmotnenou láskou k práci, ktorú robila, k tým, ktorých na svojom dnes už starom fotoaparáte zachytila. V ich mladosti. V ich radošti. V žiali, v hojnosti emocionálneho života i v materiálnej biede. Pri živote i po smrti.

Fotografie Evy Davidovej vnímam ako napĺňanie sna Zeme o tom, že všetci sme jej deťmi. Deťmi Matky Zeme a ona – Eva Davidová prišla Cigánov – Rómov ukázať ostatným deťom Zeme v celej ich nádhere, pravdivosti a kráse. Niet pochýb o tom, že Eva Davidová obdarovala svoje fotografie dychom vlastného ducha a zachytila na nich dych ducha tých, ktorých svojimi fotografiami zvečnila.

Je veľmi dôležité ak sa veci dejú v pravý čas. Dnes už ako dobré víno - vyzreté - prichádzajú fotografie Evy Davidovej zo života Rómov na Slovensku v najpríhodnejšej chvíli. V pravý čas. V situácii, keď mnohí, ktorí nevedia nič, alebo len veľmi málo o tomto roky skúšanom národe, o jeho pôvode, o jeho histórii, broja proti Rómom. Zvolávajú proti nim rasové pochody slovenskými mestami. Táto kniha prichádza vo svojej obrazovej časti, teda s dielom Evy Davidovej ako hodnoverné, slovom nezdeformované, čisté a neprikrášené svedectvo, ktoré vyplní prázdne miesto v histórii Slovenska, možno i vo vyučovaní dejepisu na školách. Zaiste i v sabauvedomovacom procese Rómov samotných o sebe, o svojich predkoch, o svojej minulosti.

Vernosť je to čo sa natíska na jazyk človeku v prípade, keď chce hovoriť o Eve Davidovej. Tak ako bola pri svojej práci vždy verná jednému typu techniky, dnes už muzeálnemu typu fotoaparátu Pentacon six, tak bola počas svojho produktívneho života verná jednej téme. Rómom, ich životu, ich remeslám, zvykom, obradom. Pri svojej práci nenechávala svoje srdce chladné. S ľuďmi, ktorých fotografovala prežívala ich radosti, trápenia. Vedela o ich deťoch, rovnako o ich chorobách. Stávali sa jej priateľmi, ktorých si vážila, za ktorými opakovane prichádzala. Navzájom sa tešili so svojich stretnutí . Rómovia jej dôverovali, púšťali ju do svojich obydli, do svojich rodín, do svojich životov. Práve vďaka tomu mohla vzniknúť ucelená práca. Hodnotný súbor fotografií veľmi pravdivo vypovedajúcich o polstoročí zo života Cigánov Rómov na Slovensku. Azda najucelenejší obraz o nich. Obraz z času, ktorý bol pre samotných Rómov zlomovým. Z času, keď ako sama autorka hovorí – dokrútili sa kolesá kočovných vozov a dovedy slobodní ľudia, deti prírody, deti vetra boli pripútaní na jedno miesto. To hovoríme o kočovných Cigánoch. Zatiaľ čo Cigáni – Rómovia z dedín boli presídľovaní z jedného miesta na iné. Spravidla z dediny, kdesi nabok, na jej okraj. Pod les. Mimo obec. Mimo civilizáciu. Preč zo zorného uhla, z pohľadu iných. Do tejto snahy spoločnosti i jednotlivcov vytesniť biedu jedného národa na okraj záujmu svojho i spoločnosti

prichádza Eva Davidová. Fotografuje a prináša veci, ľudí a ich problémy z okraja do centra. Do centra svojho záujmu a teraz nám ich predkladá ako perly. Pravý poklad, ktorý za roky nazbierala, navliekla na šnúрку času – aby odovzdala dokonalý šperk. Ona na to, aby sme mohli uvidieť Cigánov – Rómov na Slovensku v celej ich pravdivosti a kráse urobila všetko. Je na čitateľovi, je na nás, či budeme schopní tu krásu vidieť a hľadať ju v potomkoch tých, ktorých ona polstoročie zvečňovala. A milovala.

Daniela Obšasníková

November 2012

Vypracoval:

Roman Čonka, štatutárny zástupca združenia

© Združenie Jekhetane – Spolu 2012